

त्रिपिटक

परिवर्तनाचं पहिलं पाऊल

"परिवत्तनस्स पठमो पादो "

वर्ष १ ले, अंक ८
पृष्ठे ४, मूल्य १०

साप्ताहिक

"पालि भाषेचे पुनरुज्जीवन आणि धम्म प्रचार प्रसारासाठी समर्पित" |

प्रति
नाव:
पत्ता:
गाव/शहर:
जिल्हा:
राज्य:
पिन कोड:"जेव्हा तू स्वतःसाठी दिवा
होतोस, तेव्हा अंधःकार
नाहीसा होतो."

बौद्धगया महाबोधी महाविहार मुक्ती आंदोलनाला नवी दिशा

मुंबई : भारतीय बौद्ध महासभा व समता सैनिक दल यांच्या संयुक्त विद्यमाने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर भवन, दादर येथे सभा पार पडली. या सभेला मा. भीमराव यशवंत आंबेडकर साहेब सभाध्यक्ष म्हणून उपस्थित होते. तसेच भन्ते आकाश लामा व भन्ते विनयाचार्य यांच्या प्रेरणादायी मार्गदर्शनाने सभा यशस्वीरीत्या पार पडली.या प्रसंगी आंदोलन अधिक बळकट करण्यासाठी ठोस निर्णय घेण्यात आले. समाजातील कार्यकर्त्यांनी उत्स्फूर्त सहभाग नोंदविला.

पालि भाषा प्राथमिक अभ्यासक्रमास हर्षोल्लासात प्रारंभ...! मिरा भाईदर (प्रतिनिधी) :

भारतीय बौद्ध महासभा, पालघर जिल्हा अंतर्गत मिरा भाईदर शहर शाखेच्या विद्यमाने आयोजित पालि भाषा प्रशिक्षण वर्ग (बॅच क्रमांक ०१) चा प्राथमिक अभ्यासक्रम प्रारंभ कार्यक्रम मोठ्या उत्साहात संपन्न झाला.कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी मिरा भाईदर शहर शाखेचे अध्यक्ष आयु. सुभाष सुर्यभान ठोंबरे होते. मातृसंस्थेच्या महाराष्ट्र राज्य महिला शाखेच्या संस्कार उपाध्यक्षा आयु. नि. स्वातीताई गायकवाड यांच्या हस्ते मेणबत्ती प्रज्वलित करून अभ्यासक्रमाचे उद्घाटन करण्यात आले.

मुख्य मार्गदर्शन : भारतीय बौद्ध महासभा केंद्रीय पालि भाषा विभागाचे संचालक व पालि भाषेचे प्राध्यापक आयु. सतीश पवार यांनी विद्यार्थ्यांना पालि भाषेचे महत्त्व समजावून सांगितले. तसेच आयु. स्वातीताई गायकवाड यांनीही मार्गदर्शन केले. पालघर जिल्हा शाखेचे सरचिटणीस आयु. किरण लक्ष्मण जाधव आणि मुख्य प्रशिक्षक, पालि भाषेचे अभ्यासक आयु. किरण कृष्णा जाधव यांनी शुभेच्छा व्यक्त केल्या.

कार्यक्रमाचे प्रस्ताविक मिरा भाईदर शहर शाखेच्या माजी संचटक आयु. नि. अंजलीताई भगत यांनी सादर केले. सूत्रसंचालन माजी संस्कार सचिवा आयु. नि. अदितीताई कदम (स्वागत समारंभ) आणि सरचिटणीस आयु. सिध्दार्थ वानखेडे यांनी केले. उपस्थित सर्वांचे तसेच दानदात्यांचे आभार समता सैनिक आयु. नि. रेखाताई तिजारे यांनी मानले.

मान्यवर उपस्थिती : पालघर जिल्ह्याचे अध्यक्ष आयु. प्रफुल सुपे, उपक्रमाचे सह-प्रशिक्षक व पालि भाषेचे अभ्यासक आयु. राजेंद्र जाधव, पालघर जिल्हा शाखेचे संरक्षण सचिव सिरि डि.ओ. आयु. भास्कर पैठणकर, प्रचार व पर्यटन सचिव आयु. श्याम मनवर, जिल्हा महिला शाखेच्या संरक्षण सचिव आयु. ती. देवताताई जाधव, संचटक आयु. नि. विद्याताई थोटे, केंद्रीय शिक्षिका आयु. नि. भारतीताई वानखेडे, समता सैनिक दल पालघर बटालियनच्या विभाग अधिकारी आयु. नि. सुरेखाताई वानखेडे, जय भीम नगर वार्ड शाखेच्या अध्यक्षा आयु. नि. संगीताताई गवई आदींसह प्रशिक्षणार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी परिश्रम :

मिरा भाईदर शहर शाखेचे कोषाध्यक्ष आयु. होमदेव वासनिक, संस्कार उपाध्यक्ष आयु. एकनाथ सुरळकर, प्रचार व पर्यटन उपाध्यक्ष आयु. भारत मनवर, संरक्षण उपाध्यक्ष आयु. लहू तायडे, संरक्षण सचिव आयु. देवानंद वानखेडे, समता सैनिक आयु. दिलीप गवळे, आयु. नितीन चुंबळे, आयु. प्रफुल कांबळे आदींनी विशेष मेहनत घेतली. धम्मरत्न बुद्ध विहार व धम्मरत्न सांस्कृतिक महिला मंडळ यांनीही या उपक्रमास सहकार्य केले. शेवटी सर्व उपस्थितांनी सरणत्तय घेत कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.

गोरखपुरमध्ये त्रिसेवा बुद्ध सर्किट मोटरसायकल अभियान

गोरखपूर : रविवारी गोरखपूरच्या पार्क रोड, सिव्हिल लाइन्स येथे झालेल्या भव्य समारंभात त्रिसेवा बुद्ध सर्किट मोटरसायकल अभियानाचा समारोप झाला. या प्रसंगी उत्तर प्रदेश पर्यटनचे उपसंचालक राजेंद्र प्रसाद यादव तसेच अभियान समन्वयक राहुल लक्ष्मण पाटील उपस्थित होते. या विशेष अभियानात भारतीय लष्कर, नौदल आणि हवाईदलातील अधिकारी सहभागी झाले होते. अभियानाला बिम्सटेक सचिवालय, नालंदा विद्यापीठ आणि लॅण्ड पोर्ट्स अथॉरिटी ऑफ इंडिया यांचा संस्थात्मक पाठिंबा लाभला. अभियानाचा उद्देश - प्रादेशिक सहकार्य आणि सांस्कृतिक राजनय दृढ करणे, भगवान बुद्धांचा शाश्वत संदेश - शांती, मैत्री आणि ऐक्य याचा प्रसार करणे, दक्षिण आशियाई देशांमधील संस्कृती, सभ्यता आणि लोक-ते-लोक संबंध बळकट करणे. ५,००० किलोमीटरचा प्रवास करताना या मोटरसायकल मोहिमेने अनेक पवित्र बौद्ध स्थळे आणि रणनीतिक शहरांना स्पर्श केला. गोरखपूरमधील अंतिम फ्लॅग-ऑफसोबत भारतातील टप्प्याचा समारोप झाला. हा उपक्रम सामायिक बौद्ध वारशाला अर्पण केलेला प्रतीकात्मक अभिवादन ठरला असून, संपूर्ण मानवजातीसाठी एक शाश्वत प्रेरणा ठरला आहे.

Pali and Buddhist Research & Training Institute

Explore the Wisdom of the Buddha through Language & Dhamma

Learn Pāli Language - the original language of the Buddha.

Study Buddhist Philosophy, History & Meditation.

Certificate & Diploma Courses Available.

Online & Offline Learning Options.

Guided by Expert Teachers.

Join our growing community of Dhamma learners.

Discover inner peace through knowledge and practice.

Contact: 9139509355

Email: tripitakvarta@gmail.com

Website / Page: palliandbuddhistresearchtraininginstitute

भारताच्या सांस्कृतिक वारशात बौद्धगया हे स्थळ अत्यंत पवित्र मानले जाते. येथेच सिद्धार्थ गौतमांनी बोधीवृक्षाखाली बसून सम्यक संबोधी प्राप्त केली आणि बुद्ध झाले. तथापि, कालांतराने बौद्धधर्माचा भारतातील ऱ्हास झाल्यानंतर बौद्धगया महाविहारावर बौद्धांचा हक्क संपुष्टात आला. हा पवित्र महाविहार शतकानुशतके बौद्धांच्या ऐवजी इतरांच्या ताब्यात राहिला.

बौद्धगया महाबोधी महाविहार मुक्ती आंदोलनाचा उभारलेला: लढा अनागरिक धम्मपाल यांचे योगदान

ही अन्यायकारक स्थिती बदलून बौद्धांना त्यांच्या धर्मस्थळाचा अधिकार मिळवून देणे हेच अनागरिक धम्मपाल यांचे आजीवन ध्येय ठरले.

अनागरिक धम्मपाल : परिचय

अनागरिक धम्मपाल (जन्म १८६४, श्रीलंका – मृत्यू १९३३) हे आधुनिक बौद्ध पुनरुज्जीवनाचे जनक मानले जातात. “अनागरिक” म्हणजे “गृहत्यागी” – त्यांनी ब्रह्मचर्याचे पालन केले व संपूर्ण जीवन बौद्धधर्मसेवेसाठी वाहिले.

ते एक प्रभावी विचारवंत, समाजसुधारक, लेखक व आंतरराष्ट्रीय बौद्ध चळवळीचे नेते होते.

आंदोलनाची पार्श्वभूमी

१९व्या शतकात महाबोधी महाविहार हिंदू पुजार्यांच्या देखरेखीखाली होता.

बौद्ध यात्रेकरूंना मंदिरात प्रवेश करण्यास व पूजा करण्यास अनेक अडचणी येत.

यामुळे बौद्ध समाजात संताप निर्माण झाला. महाबोधी सोसायटीची स्थापना (१८९१)

धम्मपालांनी कोलंबो येथे महाबोधी सोसायटी स्थापन केली. या संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी महाबोधी मंदिराच्या मुक्तीसाठी नियोजनबद्ध संघर्ष सुरू केला. नंतर कलकत्त्यातही शाखा स्थापन करण्यात आली.

आंदोलनातील महत्त्वाचे टप्पे

कायदेशीर लढा महाविहार बौद्धांच्या ताब्यात यावा यासाठी त्यांनी न्यायालयीन लढा दिला.

ब्रिटिश सरकारकडे अनेक निवेदने दिली.

आंतरराष्ट्रीय जनजागृती श्रीलंका, बर्मा (म्यानमार), थायलंड, जपान इत्यादी बौद्ध राष्ट्रांत त्यांनी दौरे करून जनजागृती केली. जगभरातील बौद्धांना भारतातील या अन्यायाविषयी जागरूक केले.

धार्मिक जागरण: भारतात झोपलेल्या बौद्ध जनतेला जागृत करण्यासाठी त्यांनी व्याख्याने, लेखन आणि सभा घेतल्या. त्यांनी दाखवून दिले की महाबोधी हा फक्त एक मंदिर नसून संपूर्ण बौद्धधर्माच्या अस्मितेचे प्रतीक आहे.

सामाजिक प्रेरणा

त्यांच्या कार्यामुळे भारतीय समाजात बौद्ध पुनरुज्जीवनाची नवी लाट निर्माण झाली.

आंदोलनाचे परिणाम

महाबोधी मुक्ती आंदोलनामुळे भारत सरकारचे लक्ष या प्रश्नाकडे वेधले गेले.

पुढे १९४९ मध्ये बौद्धगया मंदिर व्यवस्थापन समिती कायदा

(Bodh Gaya Temple Management Act)

अस्तित्वात आला. आज मंदिर व्यवस्थापन समितीत बौद्ध

प्रतिनिधींचा सहभाग निश्चित केला गेला आहे. या संघर्षामुळे बौद्धांना त्यांच्या पवित्र स्थळाबद्दल स्वाभिमानाची जाणीव झाली.

अनागरिक धम्मपाल यांचे महत्त्व

त्यांनी बौद्ध धर्माला जागतिक पातळीवर पुनरुज्जीवित केले.

महाबोधी मंदिराच्या मुक्तीसाठी दिलेला त्यांचा लढा हे त्यांच्या आयुष्याचे सर्वोच्च ध्येय होते.

ते केवळ एक धार्मिक कार्यकर्ते नव्हते तर एक राष्ट्रीय व जागतिक नेते होते, ज्यांनी बौद्ध धर्माच्या सार्वभौम मूल्यांची जगाला ओळख करून दिली.

निष्कर्ष

बौद्धगया महाबोधी महाविहार मुक्ती आंदोलन हा केवळ धार्मिक प्रश्न नव्हता, तर तो न्याय, समानता आणि आत्मसन्मानाचा प्रश्न होता. अनागरिक धम्मपाल यांनी हा लढा उभा करून जगातील बौद्धांना एकत्र आणले. त्यांच्या अथक प्रयत्नांमुळेच बौद्धगया हे आज जागतिक बौद्ध यात्रेकरूंना मुक्त आणि खुले तीर्थस्थान आहे

दीक्षा भूमि नागपूर येथे महाबोधि महाविहारा साठी समाजाच्या परी वर्तनासाठी आणि ऐक्यसाठी संघर्ष!

नागपूर – बौद्ध धर्मप्रेमी, समाज सुधारक आणि विविध स्तरांतील नागरिकांनी आज नागपूर येथील महाबोधि महाविहार मध्ये एक ऐतिहासिक कार्यक्रमाचे आयोजन केले. या कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश होता – समाजातील अन्याय, शोषण, आणि विभाजनाच्या विरोधात उभे राहून मुक्ती आणि समाज एकतेची नवी धम्म क्रांती सुरू करणे. कार्यक्रमात #REPEALBTACT1949 ही प्रमुख मागणी मांडण्यात आली. उपस्थितांनी जोरदार घोषवाक्यांनी ऐकवले की, बुद्धभूमीवरील ऐतिहासिक आणि धार्मिक हक्कांचा संरक्षण आणि सामाजिक न्याय मिळविण्यासाठी आता एकत्र येण्याची गरज आहे.

कार्यक्रमाचे आयोजन करणाऱ्या मित्रांना उपस्थितांनी भरभरून साधुवाद दिला. त्यांनी सर्व जाती, धर्म, वर्गातील लोकांना एकत्र येऊन समाज सुधारणा करण्याचे आवाहन केले. सर्वांनी एकत्रित स्वरात उद्घोष केला – “नमो बुद्धाय, जय भीम!” या आंदोलनात सामील होऊन आपणही समाज परिवर्तनासाठी आपले कर्तव्य पार पाडू शकतो. बुद्धभूमीची मुक्ती ही केवळ आजची लढाई नाही, तर येणाऱ्या पिढ्यांसाठी न्याय, समता आणि धर्माचे मजबूत पायथ्य बनणार आहे.

🌸 ध्यानाचे महत्त्व व बुद्धांची ध्यानपद्धती

मानवाचे जीवन सतत बदलणाऱ्या परिस्थितींनी भरलेले आहे. चिंता, तणाव, भीती, राग आणि मोह या मानसिक अवस्थांमुळे मन अस्थिर होते. या अवस्थेत मनाला स्थिर, शांत व स्वच्छ बनविण्याचे एक प्रभावी साधन म्हणजे ध्यान. बुद्धांनी दिलेली ध्यानशिक्षा ही केवळ धार्मिक नव्हे तर वैज्ञानिक दृष्टीकोनातूनही महत्त्वपूर्ण आहे.

ध्यान म्हणजे काय?

ध्यान म्हणजे मनाची एकाग्रता, स्वैर्य आणि शुद्धी साधण्याची प्रक्रिया. ध्यान म्हणजे फक्त डोळे मिटून बसणे नव्हे; तर ते आत्मपरीक्षण, सजगता आणि करुणेची साधना आहे.

बुद्धांच्या शिकवणीत ध्यानाचे प्रकार

१) समथ ध्यान (Samatha Bhavana) समथ म्हणजे शांती किंवा स्थैर्य. या ध्यानात मन एका विषयावर केंद्रित केले जाते. श्वासावर लक्ष केंद्रित करणे (अनापानसती),

करुणा भावनेवर ध्यान करणे, किंवा एखाद्या प्रतीकावर एकाग्रता करणे – या समथ ध्यानाच्या पद्धती आहेत. यामुळे मन स्थिर होते आणि विकार शांत होतात.

२) विपश्यना ध्यान (Vipassanā Bhavana)

विपश्यना म्हणजे वस्तूंचे खरे स्वरूप जाणणे. सर्व घटनांमध्ये अनिच्च (नश्वरता), दुःख (दुःख), अनत्ता (निरात्मता) यांचे निरीक्षण करणे हे विपश्यनेचे तत्त्व आहे. या ध्यानामुळे अज्ञान, लोभ, मोह, राग यांचा नाश होतो. पुढील माहिती पान नं 3 वर

पालि:

यो च वन्तकसावस्स, सीलेसु सुसमाहितो।
उपेतो दमसच्चेन, स वे कासावमरहति॥

मराठी:

परंतु जो वासनांचा त्याग करून,
शिल (नैतिकता) मध्ये स्थिर आहे,
संयम आणि सत्याने युक्त आहे –
तोच खऱ्या अर्थाने कासाव वस्त्र धारण
करण्यास योग्य आहे.

हिंदी:

पर जो व्यक्ति वासनाओं का त्याग करके,
शील (नैतिकता) में स्थित है,
संयम और सत्य से युक्त है –
वही काषाय वस्त्र धारण करने योग्य है।

English:

But whoever has abandoned defilements,
is well-established in virtue,
endowed with self-control and truth –
he indeed is worthy of the saffron robe.

त्रिपिटकाचा दुसरा आणि सर्वात विस्तृत भाग आहे, जो भगवान बुद्धांनी दिलेल्या उपदेशांचा (सुत्त) संग्रह आहे. हा पिटक बौद्ध धम्माच्या मूलभूत तत्त्वांचा, जसे की चतु:आर्य सत्य (चार आर्य सत्य), अष्टांगिक मार्ग, कर्म, पुनर्जन्म, आणि निर्वाण, यांचा सखोल अभ्यास करतो. सुत्त पिटकातील उपदेश संवाद, कथा, कविता, आणि तत्त्वज्ञानात्मक चर्चेच्या स्वरूपात आहेत, जे भिक्खू, भिक्खुनी आणि सामान्य लोकांना धम्म समजण्यासाठी आणि आचरणात आणण्यासाठी मार्गदर्शन करतात. थेरवाद बौद्ध परंपरेत सुत्त पिटक हा धम्माचा हृदय मानला जातो, कारण यात बुद्धांचे थेट उपदेश आणि त्यांचे जीवनातील प्रसंग समाविष्ट आहेत.

सुत्त पिटक पाच निकाय (विभाग) मध्ये विभागलेला आहे: दीघ निकाय, मज्झिम निकाय, संयुत्त निकाय, अंगुत्तर निकाय, आणि खुद्दक निकाय. खाली या प्रत्येक निकायाचा सविस्तर परिचय आणि त्यांचे महत्त्व दिले आहे:

1. दीघ निकाय (Dīgha Nikāya)

दीघ निकाय हा सुत्त पिटकाचा पहिला विभाग आहे, ज्यामध्ये 34 दीर्घ (लांब) सुत्तांचा समावेश आहे. या सुत्तांमध्ये बुद्धांचे तत्त्वज्ञान, नैतिकता, सामाजिक मुद्दे, आणि आध्यात्मिक मार्गदर्शन यांवर सखोल उपदेश आहेत. हे सुत्त सामान्यतः व्यापक आणि गहन विषयांवर केंद्रित आहेत, जे बौद्ध धम्माच्या मूलभूत तत्त्वांचे स्पष्टीकरण देतात.

प्रमुख सुत्त आणि त्यांचे विषय:

ब्रह्मजाल सुत्त (Brahmajāla Sutta): यात 62 तात्त्विक विचारसरणींचे विश्लेषण आहे, जे बुद्धांनी खोडून काढले. यामध्ये नैतिकता, आत्म्याचे स्वरूप आणि विश्वाच्या उत्पत्तीवर चर्चा आहे.

महापरिनिब्बान सुत्त (Mahāparinibbāna Sutta): बुद्धांचा अंतिम प्रवास आणि महापरिनिर्वाण (निर्वाण) यांचे वर्णन आहे. यात बुद्धांनी शेवटच्या काळात दिलेले उपदेश, धम्माचा प्रसार आणि संघाचे भविष्य यांचा उल्लेख आहे.

पाली सर्वनाम आणि वर्तमान काळातील नम धातूचे रूप

१. सर्वनाम (सब्बनामं)		
पुरुष	एकवचन	अनेकवचन
प्रथम पुरुष	अहं (मी)	मयं (आम्ही)
दूतिय पुरुष	त्वं (तू)	तुम्हे (तुम्ही)
तृतीय पुरुष	सो (तो),	सा (ती) ते (ते), ता (त्या)
२. वर्तमान काळ प्रत्यय		
पुरुष	एकवचन	अनेकवचन
प्रथम (उत्तम) -आमि		-आम
दूतिय (मध्यम) -सि		-थ
तृतीय (प्रथम) -ति		-न्ति
३. मूळ धातू : नम- (नमन करणे)मूळ धातू (Root Verb):		

धम्मपद (यमकवग्नो, गाथा ५)

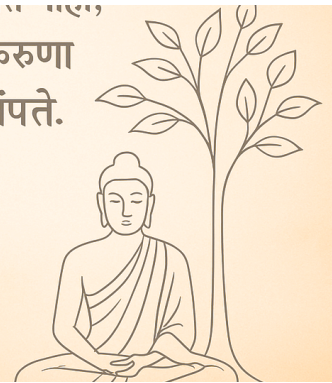
मूळ पालि
नहि वेरेन वेरानि, सम्मन्ति इध कुदाचने।
अवेरेन च सम्मन्ति, एस धम्मो सनन्तनो॥

मराठी अर्थ:
वैर हे कधीही वैराने संपत नाही; ते फक्त अवैरा (मैत्री, करुणा आणि क्षमा) यामुळेच संपते.
हा सनातन धर्म आहे.

हिंदी अर्थ:
वैर कभी भी वैर से समाप्त नहीं होता;
वह केवल अवैरा (मैत्री, करुणा और क्षमा) से ही समाप्त होता है।
यही सनातन धर्म है।

English Translation:

Hatred is never appeased by hatred in this world;
It is appeased only by non-hatred (friendliness, compassion, and forgiveness).
This is an eternal law.

सुत्त पिटक

सिगालोवाद सुत्त (Sigālovāda Sutta): हा सामान्य लोकांसाठी (गृहस्थांसाठी) बौद्ध नैतिकतेचा उपदेश आहे, ज्याला "गृहस्थांचा विनय" असेही म्हणतात. यात कुटुंब, मित्र आणि समाजाशी असलेल्या नातेसंबंधांचे मार्गदर्शन आहे.

महासतिपट्टान सुत्त (Mahāsatipaṭṭhāna Sutta): ध्यान आणि माइंडफुलनेसच्या (सतिपट्टान) पद्धतींचे सविस्तर वर्णन आहे, जे बौद्ध ध्यानाचा आधार आहे.

महत्त्व:

दीघ निकाय बौद्ध तत्त्वज्ञान आणि नैतिकतेचा गहन अभ्यास प्रदान करते. यातील सुत्त विद्वान आणि साधकांना धम्माच्या व्यापक दृष्टिकोनाची ओळख करून देतात.

यातील काही सुत्त, जसे की महापरिनिब्बान सुत्त, बौद्ध इतिहास आणि बुद्धांच्या जीवनाचे ऐतिहासिक दस्तऐवज म्हणून महत्त्वाचे आहेत.

2. मज्झिम निकाय (Majjhima Nikāya)

मज्झिम निकाय हा सुत्त पिटकाचा दुसरा विभाग आहे, ज्यामध्ये 152 मध्यम लांबीच्या सुत्तांचा समावेश आहे. हे सुत्त बुद्धांचे रोजच्या जीवनातील उपदेश, ध्यानाच्या पद्धती, आणि तत्त्वज्ञानात्मक चर्चा यांच्यावर केंद्रित आहेत. यातील उपदेश भिक्खू आणि गृहस्थ दोघांसाठीही उपयुक्त आहेत.

प्रमुख सुत्त आणि त्यांचे विषय:

सतिपट्टान सुत्त (Satipaṭṭhāna Sutta): माइंडफुलनेसच्या चार आधारांचे (काय, वेदना, चित्त, आणि धम्म) वर्णन आहे, जे बौद्ध ध्यानाचा पाया आहे.

अनापनसति सुत्त (Ānāpānasati Sutta): श्वासावर आधारित ध्यानाची पद्धत, जी माइंडफुलनेस आणि समाधी विकसित करण्यासाठी महत्त्वाची आहे.

यातील सुत्त ध्यान साधनेसाठी आणि नैतिक जीवनासाठी स्पष्ट मार्गदर्शन देतात, ज्यामुळे ते साधकांमध्ये अत्यंत लोकप्रिय आहेत.

3. संयुत्त निकाय (Samyutta Nikāya)

संयुत्त निकाय हा तिसरा विभाग आहे, ज्यामध्ये 2,889 छोट्या सुत्तांचा समावेश आहे. हे सुत्त विषयानुसार गटबद्ध (संयुत्त) केले आहेत, जसे की चतु:आर्य सत्य, पंचस्कंध, कारण-परिणाम (पटिच्चसमुप्पाद), आणि इंद्रियांचे स्वरूप.

प्रमुख संयुत्त (विषय गट):

देवता संयुत्त: देवतांशी संबंधित संवाद, जे धम्माच्या तत्त्वांचे स्पष्टीकरण देतात. निदान संयुत्त: कारण-परिणाम (पटिच्चसमुप्पाद) यांचे सखोल विश्लेषण. खंध संयुत्त: पंचस्कंध (रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञान) यांचे वर्णन. सच्च संयुत्त: चतु:आर्य सत्यांवर केंद्रित उपदेश.

महत्त्व: संयुत्त निकाय बौद्ध धम्माच्या तात्त्विक आणि व्यावहारिक पैलूंचे सखोल विश्लेषण करते. यातील छोट्या सुत्तांमुळे धम्माचे विविध पैलू समजण्यास सुलभता येते, विशेषतः साधकांसाठी.

4. अंगुत्तर निकाय (Anguttara Nikāya)
अंगुत्तर निकाय हा चौथा विभाग आहे, ज्यामध्ये 2,308 सुत्तांचा समावेश आहे. हे सुत्त संख्येनुसार गटबद्ध केले आहेत (उदा., एकक, दुक, तिक इत्यादी). यात बुद्धांचे व्यावहारिक आणि नैतिक उपदेश आहेत, जे गृहस्थ आणि भिक्खूंना मार्गदर्शन करतात.

प्रमुख विषय: एकक निपात: एका तत्त्वावर आधारित उपदेश, जसे की माइंडफुलनेस. दुक निपात: दोन तत्त्वांवर आधारित उपदेश, जसे की शील आणि समाधी. दशक निपात: दहा तत्त्वांवर आधारित उपदेश, जसे की दस पारमिता.

🌿 मूळ धातू : गच्छ- (जाणे)

✅ उदाहरण 1

Pāli : अहं गच्छामि। मराठी अर्थ : मी जातो। I go.

✅ उदाहरण 2

Pāli : त्वं गच्छसि। मराठी अर्थ : तू जातोस। You go.

✅ उदाहरण 3

Pāli : सा गच्छति। मराठी अर्थ : ती जाते। She goes.

✅ उदाहरण 4

Pāli : मयं गच्छाम। मराठी अर्थ : आम्ही जातो। We go.

✅ उदाहरण 5

Pāli : ते गच्छन्ति। मराठी अर्थ : ते जातात। They go.

पान नं 3 वरील पुढील भाग

मुक्तीच्या मार्गावर नेणारी ही खरी प्रज्ञाध्यान साधना आहे.

सोपी ध्यानपद्धती (अनापानसती ध्यान) : शांत जागी सुखासनात किंवा पाय घालून बसा.पाठीचा कणा सरळ ठेवा, डोळे हलकेच मिटा.श्वास आत घेणे व बाहेर सोडणे याकडे केवळ निरीक्षकासारखे लक्ष द्या.मन दुसरीकडे गेले तरी पुन्हा श्वासाकडे परत आणा. सुरुवातीला १० मिनिटे, नंतर हळूहळू वेळ वाढवा.

ध्यानाचे फायदे

मानसिक शांती व स्थैर्य प्राप्त होते. चिंता, तणाव, राग, भीती कमी होतात.एकाग्रता, स्मरणशक्ती व निर्णयक्षमता वाढते. करुणा, दया, मैत्रीभाव यांचा विकास होतो. जीवनात संतुलन व आनंद निर्माण होतो.

निष्कर्ष

बुद्धांनी सांगितलेले ध्यान हे कोणत्याही एका धर्मापुरते मर्यादित नाही; तर ते सर्व मानवजातीसाठी जीवनशैली आहे. ध्यानामुळे मन:शुद्धी होते, प्रज्ञा विकसित होते आणि मुक्तीचा मार्ग खुला होतो. आजच्या धावपळीच्या युगात ध्यानाची गरज अधिक जाणवते. म्हणूनच, ध्यान हे प्रत्येकाने आपल्या दैनंदिन जीवनाचा अविभाज्य भाग बनवले

पालि:

परे च न विजानन्ति, मयमेत्थ यमामसे।

ये च तत्थ विजानन्ति, ततो सम्मन्ति मेधगा॥

मराठी:

इतर लोक हे जाणत नाहीत की आपण इथे (या संसारात) नाश पावणार आहोत.

परंतु जे हे ओळखतात, त्यांचे वाद मिटतात.

हिंदी:

अन्य लोग यह नहीं जानते कि हम यहाँ (इस संसार में) नाशवान हैं।

लेकिन जो इसे समझ लेते हैं, वे झगड़े छोड़ देते हैं।

English:

Others do not realize that we must die here.

But those who realize it, their quarrels come to an end.

पालि:

सुभानुपस्सिं विहरन्तं, इन्द्रियेसु असंवुतं। भोजनम्हि चामत्तज्जुं, कुसीतं हीनवीरियं।

तं वे पसहति मारो, वातो रुक्खंव दुब्बलं॥

मराठी:

जो मनुष्य सुंदरतेकडे (सुभ) आसक्त होऊन राहतो, इंद्रियसंयम नसतो, भोजनात अतिरेक करणारा, आळशी, दुर्बल परिश्रमी – त्याला मार जिंकतो, जसा वारा दुर्बल वृक्षाला उखडतो.

हिंदी:

जो व्यक्ति सुंदरता में आसक्त रहता है, इन्द्रियों पर संयम नहीं है, भोजन में अति करता है, आलसी और कमजोर प्रयास वाला है – उसे मार जीत लेता है, जैसे तेज हवा दुर्बल वृक्ष को गिरा देती है।

English:

The one who dwells attached to beauty, with uncontrolled senses, who eats excessively, lazy and weak in effort – Māra overcomes him, like the wind topples a feeble tree.

नाशिकच्या दान पारमिता फाऊंडेशनतर्फे कोंडाने बुद्ध लेणी येथे एक दिवसीय कार्यशाळा संपन्न

कर्जत (प्रतिनिधी) :

नाशिकस्थित दान पारमिता फाऊंडेशन आयोजित लेणी स्थापत्य, शिल्पकला व धम्मलिपी यावरील एक दिवसीय कार्यशाळा कर्जत (जि. रायगड) येथील प्राचीन कोंडाने बुद्ध लेणी येथे उत्साहात पार पडली. सुमारे दोन हजार वर्षांपूर्वी उभारलेल्या या भव्य लेणीच्या प्रत्यक्ष अनुभूतीसाठी महाराष्ट्रभरातून उपासक-उपासिका तसेच लहान मुलांनीही मोठ्या संख्येने सहभाग नोंदवला. जंगल ट्रेक व धबधबे पार करून लेणीवर पोहोचल्यावर उपस्थितांनी चैत्यगृहात पुष्प अर्पण करून पूजा केली. मन एकाग्र करण्यासाठी सामूहिक आणापान ध्यान, त्रिशरण-पंचशील ग्रहण व पंचांग प्रणाम करण्यात आला.

मार्गदर्शन :

संस्थेचे अध्यक्ष आयु. सुनील खरे यांनी धम्मलिपीचे महत्त्व अधोरेखित करताना म्हटले की, “धम्मलिपी ही मातृलिपी आहे. ती शिकल्याशिवाय लेणींचा इतिहास समजणार नाही. जेम्स प्रिन्सेप आणि अलेक्झांडर कनिंघम यांचे योगदान नसते तर आपल्याला धम्मलिपी समजली नसती.”

संस्थेचे सहसंस्थापक व सचिव आयु. संतोष आंभोरे यांनी फाऊंडेशनच्या कार्याचा आढावा घेतला व भावी लेणी संवर्धनाबाबत विचार मांडला. अशोकन स्क्रिप्ट इन्स्टिट्यूटच्या अध्यक्षा आयु. रुपाली गायकवाड यांनी लेणी व शिल्पकला यावर मार्गदर्शन केले. आयु. आकाश हजारे यांनी स्तूपाच्या निर्मितीची माहिती दिली. स्थानिक लेणी संवर्धक आयु. विकास धनवे यांचा सत्कार दान पारमिता फाऊंडेशनतर्फे करण्यात आला.

विशेष सन्मान :

धम्मलिपी प्रचारासाठी आयु. आशा उके यांना “सर जेम्स प्रिन्सेप धम्मलिपी स्टार प्रचारक” सन्मानचिन्ह प्रदान करण्यात आले. बेस्ट असाईनमेंट अवॉर्ड प्रियंका सोंडे, गोविंद लोंढे, नीलिमा जाधव आणि सर्वम रोकडे यांना देण्यात आला. अविनाश गायकवाड यांनी शिलालेख वाचन केले तर शिल्पा जाधव यांनी जेम्स प्रिन्सेप यांच्या योगदानावर भाष्य केले. शेवटी संस्थेचे अध्यक्ष आयु. सुनील खरे यांनी सर्वांचे आभार मानले. या कार्यशाळेत सुनील खरे, संतोष आंभोरे, रुपाली गायकवाड, आकाश हजारे, शांता मुलगे, अर्चना वाघमारे, संतोष जाधव, मिलिंद तेलुरे, दिलीप वासनिक, ज्योती खैरमोडे, राहुल बागले, राजू पगारे, गोविंद लोंढे, शिल्पा जाधव, आशा उके, विकास शिंदे, निलेश खरे, महेंद्र बर्वे, शरद जाधव, निलेश गांगुर्डे आदींसह शेकडो श्रद्धावान उपासक-उपासिका उपस्थित होते.

कुशल कर्माचे फळ आनंद देऊन जाते - पूज्य भिक्खु धम्मशील थेरो महाविहार धम्मभूमी, शिवनी येथे भाद्रपद पौर्णिमा महोत्सव उत्साहात संपन्न

प्रियदर्शी धम्म संस्कार शिक्षण संस्था, धम्मभूमी डॉ. भदंत आनंद कौशलयायन, मौजे शिवनी (ता. जि. बीड) येथे 2021 साली स्थापना झाल्यापासून दर पौर्णिमेला नामवंत भिक्खू संघाच्या मार्गदर्शनाखाली धम्मदेशनेचे कार्यक्रम आयोजित केले जात आहेत. या प्रसंगी विविध थरातील दानशूर, गुणवंत, विद्यार्थी, शिक्षक, प्राध्यापक, पत्रकार आणि प्रशासकीय अधिकारी यांचा सत्कार केला जातो. त्यामुळे बीड परिसरात व जिल्ह्यात धम्ममय वातावरण निर्माण होत असून धम्माचा प्रसार व प्रचार प्रभावीपणे घडत आहे.

यंदा भाद्रपद पौर्णिमेनिमित्त आयोजित कार्यक्रमात पूज्य भिक्खु धम्मशील थेरो यांनी आपल्या मधुर वाणीने अनेक उदाहरणे देऊन उपस्थितांना समजावून सांगितले की “कुशल कर्माचे फळ आनंद देऊन जाते.”

कार्यक्रमाच्या सुरुवातीला तथागत गौतम बुद्ध व भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेस पुष्पांजली अर्पण करून दीपप्रज्वलन करण्यात आले. प्रमुख अतिथींच्या हस्ते अभिवादनानंतर पूज्य भंते यांनी उपस्थितांना त्रिशरण पंचशील दिले.

धम्मदेशनेला पूज्य भंते बुद्धबोधी, प्रमुख अतिथी प्रा. हेमंत सौंदरमल, प्रा. प्रदीप रोडे, वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक पी. व्ही. बनसोडे आदी मान्यवर उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन परमेश्वर बनकर यांनी केले.

संस्थेच्या वतीने प्रा. हेमंत सौंदरमल यांचा सत्कार करण्यात आला. बाबुराव पोटभरे यांना लोकमत तर्फे मिळालेल्या पुरस्काराबद्दल गौरविण्यात आले. तसेच आयु. एल. आर. रोडे गुरुजी यांचा पौर्णिमेनिमित्त भोजनदानाबद्दल सत्कार करण्यात आला. सावित्रीबाई फुले विद्यापीठ, पुणे यांच्या वतीने आयोजित महाराष्ट्र राज्य पात्रता परीक्षा (SET) उत्तीर्ण झालेल्या सचिन शिंदे, आसाराम रोडगे, भाग्यश्री रोडगे, नंदिनी जोगदंड आणि शंकर कांबळे यांचा सन्मान करण्यात आला.

समाजसेवा व कर्तव्यनिष्ठ कार्याबद्दल जिल्हा रुग्णालयातील नेत्रतज्ञ डॉ. नितीन चव्हाण, भोकरदन येथील एमएसईबीचे केशव पगारे, समाजसेविका रमाबाई पगारे, इंजि. श्रीकांत बनसोडे, तसेच पत्रकारिता क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्य करणारे दैनिक पुण्यभूमी चे सुनील डोंगरे यांना ‘सत्यशोधक पुरस्कार’ प्रदान करण्यात आला.

त्याचबरोबर दैनिक वादळवार्ता चे कार्यकारी संपादक बालाजी जगतकर व दैनिक आरंभ चे पत्रकार दत्तात्रय सौंदरमल यांचाही संस्थेतर्फे गौरव करण्यात आला.

सत्काराला उत्तर देताना प्रा. हेमंत सौंदरमल, डॉ. नितीन चव्हाण आणि इतर मान्यवरांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या “शिका, संघटित व्हा, संघर्ष करा” या उपदेशामुळे समाजातील प्रगती साध्य झाली असून मिळालेली शिक्षणाची देणगी पे बॅक टू सोसायटी या भावनेतून उपयोगात आणण्याचे आश्वासन दिले.

मुख्य देशनेत भिक्खु धम्मशील थेरो म्हणाले :

“तथागत गौतम बुद्ध यांच्या जीवनातील अनेक घटना पौर्णिमेला घडल्या आहेत. वर्षावासातील तिसरी पौर्णिमा म्हणजेच भाद्रपद पौर्णिमा विशेष महत्त्वाची आहे. बुद्धांचा धम्म फक्त भिक्खूसाठी नसून उपासक-उपासिका, गृहस्थ, ब्रह्मचारी, लहान-मोठे, प्रजेपासून राजांपर्यंत सर्वांसाठी आहे.

मनुष्याचा जन्म दुर्लभ आहे. माणसाचे मन प्रधान आहे. मन जर पापी केले तर दुःख पाठीमागे लागते. कुशल कर्माचे फळ सुखदायी असते, तर अकुशल कर्माचे फळ दुःखदायी असते. प्रज्ञा, शील, करुणा, मैत्री, दान व वैज्ञानिक दृष्टिकोन जोपासला पाहिजे. अंधश्रद्धा व अनिष्ट रूढींचा त्याग करून धर्मीय प्रेम जोपासल्यास निर्वाणपदी पोहोचता येते. जगाला आज बुद्ध हवा, युद्ध नको.”

भंतेजी पुढे म्हणाले की :

“गुणवंतांचा सत्कार हा त्यांच्या कुशल कर्माची दखल घेण्यासाठी असतो. असे कार्य करा की त्याची नोंद दुसऱ्याने घ्यावी. सदाचाराचे जीवन, प्रज्ञा-शील-करुणा-दान या मूल्यांवर आधारलेले वर्तन समाजासाठी आवश्यक आहे. स्वातंत्र्य, समता, बंधुता आणि न्याय या मूल्यांचा अंगीकार करा.”

कार्यक्रमास पंचक्रोशीतील शेकडो उपासक-उपासिका उपस्थित होते. कार्यक्रमाची सांगता आशीर्वाद गाथा व सरणातयने झाली. आभार प्रदर्शन कोषाध्यक्ष भास्कर सरपंच यांनी केले.

पालि:

अनिक्कसावो कासावं, यो वत्थं परिदहिस्सति।

अपेतो दमसच्चेन, न सो कासावमरहति॥

मराठी:

जो अपवित्र मनुष्य केशर वस्त्र (संन्यासवेष) धारण करतो,

परंतु ज्याच्याकडे संयम आणि सत्य नाही -

तो कासाव (संन्यासवस्त्र) धारण करण्यास योग्य नाही.

हिंदी:

जो अपवित्र व्यक्ति काषाय वस्त्र धारण करता है,

लेकिन जिसमें संयम और सत्य नहीं है -

वह काषाय वस्त्र धारण करने योग्य नहीं है।

English:

Whoever, impure, wears the saffron robe,

but lacking in self-control and truth -

he is not worthy of the saffron robe.

पालि:

असुभानुपस्सिं विहरन्तं, इन्द्रियेसु सुसंवुतं। भोजनमिह च मत्तज्जुं, सद्धं आरद्धवीरियं।

तं वे नप्पसहति मारो, वातो सेलंव पब्बतं॥

मराठी:

जो मनुष्य असुभ (अशुद्धता) चिंतनात मग्न असतो, इन्द्रियसंयमी असतो,

भोजनात प्रमाण जाणणारा, श्रद्धायुक्त व परिश्रमी असतो -

त्याला मार जिंकू शकत नाही, जसा वारा पर्वत हलवू शकत नाही.

हिंदी:

जो व्यक्ति असुंदरता (अशुभ) का चिंतन करता है, इन्द्रियों पर संयम रखता है,

भोजन में संयमित है, श्रद्धालु और परिश्रमी है -

उसे मार परास्त नहीं कर सकता, जैसे हवा पर्वत को नहीं हिला सकती।

English:

The one who contemplates the foul, with well-restrained senses,

moderate in eating, faithful and resolute in effort -

Māra cannot overcome him, as the wind cannot shake a mountain.